

DOF - Dansk Ornitologisk Forening

Bliv bedre til at bestemme de svære sangere

Denne artikel sætter fokus på de sene sangeres ankomst, på "fælderne" og på hvad der skal til, før man bør indtaste tidlige observationer af en række arter. De problematiske arter på DOFbasen omfatter især havesanger, gulbug, kærsanger, rørsanger og løvsanger, der hvert år indtastes på DOFbasen, før de ankommer.

De fleste, der har haft en kikkert om halsen, har prøvet det. At NU var den der endelig - havesangeren - med den konstante pludren, der varsler, at sommeren står for døren, og at de sene afrikatrækkere endelig har nået vores breddegrader. Men ak, da fuglen hopper frem, har den sort kalot og er "bare" en munk...og her troede man endelig, at man havde lært at adskille de to på stemmen.

Det er ikke kun munk, der kan snyde fuglefolket i det tidlige forår. I denne artikel gennemgås en lang række kendetegn for de (til tider) svære sangere, som der i forårsmånederne er god lejlighed til at øve sig på.

Havesanger og munk

Havesangeren er trods sit anonyme udseende altid et glædeligt gensyn, når den ankommer lidt inde i maj. Der foreligger fund fra april i varme forår, men det er meget usædvanligt. Først fra omkring d. 10. maj ankommer havesanger massivt, hvorefter den optræder hyppigt i haver, skov og krat frem til sidst i august.

Havesanger. Plump, gråbrun sanger, der giver et anonymt indtryk. Kraftige mørke ben og næb, brunt anstrøg over brystet og grålige halsider er bedste kendetegn. Foto: John Larsen.

Havesangeren opdages som regel på sangen, der er en monoton pludren, uden egentlig udvikling i motiverne.

[Syngende havesanger](#). Bemærk, at sangen starter, som den slutter.

Fælden ved Havesangeren er, at munkens sang ligner, men SOM REGEL afsluttes med en serie drosselagtige fløjtetoner.

[Syngende munk](#). Starter med lidt pludren, afslutter med smukke fløjtetoner.

Det er bare ikke altid, at munken ”bruger fløjten”. Ligesom en række andre arter, kan munk godt sidde og småpludre uden arts karakteristiske strofer.

Dette fænomen kaldes subsang og kendes også fra blandt andet droslerne (for eksempel rødhals, solsort og sangdrossel). De forskellige arters subsang lyder temmelig ens; en endeløs pludren uden egentligt gentagne motiver...ja, faktisk ganske lig havesangerens sang.

[Subsyngende munk](#).

Derfor er det vigtigt, at de tidlige havesangere både ses og høres. Munken er nemlig en kortdistancetrækker, der ankommer allerede i starten af april, mens havesangeren skal hele vejen fra tropisk Afrika og dermed ankommer

senere. Derfor er chancerne for en afvigende syngende munk langt større end for en tidlig havesanger.

Havesangeren er en stor, lysebrun sanger uden munkens sorte hat. Hunner af munk, der også er lysebrune, men har en kastanjarvet kalot, kan – set dårligt – godt ligne en havesanger. Så det er vigtigt at være sikker på, at fuglen er set godt nok til at kunne udelukke en sådan.

Munk hun. Brunligt anstrøg på undersiden og grålige halssider kan give mindelser om havesanger. Den kastanjarvede kalot kan være svær at erkende, hvis fuglen ses nedefra. Gedesby Strand den 3. maj 2008. Foto: Morten Scheller Jensen.

Selvom om hunmunken naturligvis ikke synger, kunne det jo godt være, at man havde kig på den forkerte fugl i et ynglepar af munk.

Havesangere i april bør ses godt – ikke kun høres. På DOFbasen er havesanger fænologiart (vises med blå) frem til den 1. maj, og alle tidligere fund skal beskrives. Helt frem til den 5. maj er det en god ide at få sin mistænkte havesanger at se.

Gulbug

Gulbugen er en rigtig lækkerbisen. Gulbugene udgør deres egen familie indenfor sangerne, og vores hjemlige art er - modsat de fleste af sine sydlige og østlige familiemedlemmer - en flot fugl med en særpræget sang.

Gulbugen er en langdistancetrækker med overvintringsområde i tropisk Afrika, og den ankommer sent til Danmark. Den optræder som regel i kystnært terræn, hvor den findes i såvel skov som krat.

Gulbug. Grønbrun overside, gullig underside - det gule er dog ofte begrænset til struben, og bugen kan være mere hvidlig. Bemærk det lyse felt i vingen. Gedesby Strand d. 19. maj 2011. Foto: Morten Scheller Jensen.

Det normale ankomsttidspunkt ligger omkring den 10. maj, og frem til den 5. maj er gulbug fænologiart på DOFbasen. Det vil sige, at alle fund skal beskrives i DOFbasen.

Gulbugens sang er ikke den smukkeste inden for sangerne. Ligesom havesanger pludrer den en del, men dette afbrydes af serier af mere udtrukne, nasale fløjtetoner. Disse temaer beskrives ofte som violintoner, f.eks ”WII-dii-diu” eller ”bi-Wiu bi-Wiu”. Det lyder som om, den bliver holdt for næsen, mens den fløjter.

Gulbugen er en imitator. Det vil sige, at den kan efterligne andre arters sang – og andre imiterende arter, herunder munk, kan efterligne elementer i gulbugens sang. Derfor er det vigtigt, at tidlige gulbuge ses godt i felten.

Gulbug har gul underside og grønlig overside. I den samlede vinge ses et ret tydeligt lyst felt (panel) på langs af fjerene. Hovedet er ret utegnet, og det eneste egentlige kendetegn er ”underbidet” – alle arter gulbuge har et kraftigt lyst undernæb, der giver et helt særligt ansigtsudtryk.

Rørsanger og sivsanger

Kender man rørsangerens sang, vil man tænke, at det ikke kan være en særlig problematisk art. Artens gentagne, skurrende strofer er et helt fast islæt ved søer og moser landet over fra primo maj til langt ind på sommeren, og

sangen er kendt af de fleste.

Rørsanger i sin typiske biotop. En mindre, langstrakt, rødbrun sanger uden tegninger. Hvidlig strube fremtræder som det lyseste på fuglen. Foto: Ulrik Bruun.

En bogstavering af rørsangerens sang kunne se sådan ud: ”trr-trr-trr-ti-ti-ti-ti-piu-piu-trrr-trrrr” og så videre i et utal af forskellige variationer.

Syngende rørsanger. Bemærk hvordan de enkelte motiver gerne gentages 2-4 gange.

Rørsangerens sang ville da også være ganske unik, hvis ikke sivsangeren fandtes herhjemme. De to arters sang kan til tider være forbavsende svære at adskille. Sivsangerens sang består ligeledes overvejende af lynhurtige skurrende serier – faktisk i et endnu mere hektisk tempo end rørsanger.

Syngende sivsanger. De raspende motiver sættes gerne i lange serier i et hæsblæsende tempo, afbrudt af højere hvinende toner.

Men det kan være svært, og somme tider viser din ”stensikre” sivsanger sig at være en rørsanger, der har sat tempoet op. Derfor er det vigtigt, at fænologisk afvigende rørsangere ses godt.

I modsætning til sangen er de visuelle kendetegn mellem rørsanger og sivsanger til at tage og føle på. Rørsanger er en ret kedelig fugl at se på. Ofte ses den blot glimtvis i tæt rørskov, og her afsløres en anonym, rødbrun småfugl uden egentlige tegninger. En smule lys øjenstribе foran øjet og hvid strube er det mest iøjnefaldende.

Sivsanger er en noget pænere fugl. Den har en markant ansigtstegning, med en sort stribe gennem øjet, lys øjenstribe og mørk kalot. Ryg og vinger er tegnet i brunt og sort, og således er sivsangerens dragt alt i alt meget mere kontrastrig end rørsangerens.

Sivsanger. Set godt er sivsangeren en meget smuk fugl med markerede ryg- og vingefjer, tydeligt øjenbryn og mørk kalot. Foto: John Larsen.

Dette er ofte svært at få at se i felten, da arten ligesom rørsanger ofte gemmer sig i tæt vegetation. I modsætning til rørsanger har sivsanger dog for vane at holde til i nærheden af buske. Går man for eksempel langs en rørskovskantet kanal, kan man være nogenlunde sikker på, at sivsangerne holder til i nærheden af buskene. Rørsanger er mere ukritisk og ses gerne i tæt rørskov.

Endelig har sivsanger, ulig rørsanger, for vane at synge i flugten.

De første rørsangere ankommer i de sidste dage af april, men normalt er den først talrig fra den 5. maj. På DOFbasen er rørsanger "kun" fænologiart frem til d. 20. april, men mistænkte fugle bør ses godt en uge frem.

Sivsangeren ankommer en uge tidligere og er dermed en oplagt faldgrube i forhold til en mulig tidlig rørsanger. Sivsanger er meget almindelig i landets vestlige egne, men bliver tiltagende mere sjælden på Sjælland – især mod nord. På mange sjællandske lokaliteter ses arten nu kun på trækket.

Kærsanger

Kærsangeren er den af vore sommergæster, der ankommer senest. Først fra midt i maj hører man kærsangerens fantastiske efterligninger fra buskadser og høj urtebevoksning i moser og kær.

Kærsanger. Om foråret ser den ofte ud som en koldt farvet rørsanger. Rudbøl den 29. maj 2010. Foto: Morten Scheller Jensen.

Sangen er uhyggeligt svær at beskrive, da kærsangeren ikke har egentlig artskaraktistiske motiver, men snarere et gigantisk repertoire af lyde, herunder en del efterligninger. Blandt andet svale-, mejse-, tornirisk- og gulbug-motiver flettes på imponerende vis sammen med næsten overjordiske triller i et fantastisk potpourri.

Kun rødrygget tornskade og stær er lige så dygtige til at imitere andre arter.

Alligevel er kærsangerens sang helt sin egen. Ingen andre arter veksler så fremragende mellem klare triller, nasal snerren og gennemførte imitationer. Er man fuglesangs-entusiast, kan man på lune sommeraftener bruge lang tid på at dechifrere kærsangerens sang og pille alle de imiterede arter ud.

[Syngende kærsanger](#), her hovedsageligt inspireret af landsvale, men også med motiver fra blandt andre musvit, blåmeise og bysvale.

[Syngende kærsanger](#) – hvilke arter kan du genkende i imitationerne?

Kærsanger er temmelig fåtallig mod vest, men almindelig i landets østlige egne. Især i Vestjylland er arten sjælden, og her er blåhals en oplagt forvekslingsmulighed. Blåhalsen synger allerede fra marts på lignende

lokaliteter med (på sin vis) ukarakteristiske serier af strofer, der kan ligne kærsangerens. Blåhals synger imidlertid i et meget langsommere tempo.

Syngende blåhals.

Kærsanger er i samme familie som rørsanger (acrocephalus-sangerne) og er ligeså uanseelig. De to arter er visuelt ekstremt svære at adskille i felten. Kærsangerens grundfarve er dog af en koldere grønbrun nuance end den mere varmt rødbrune rørsanger.

Kærsanger er fænologiart på DOFbasen helt frem til den 10. maj. På Nordsjælland skal man dog som oftest frem til omkring den 15. maj, før man hører årets første kærsanger.

Løvsanger og gransanger

Løvsangeren er den rigtige forårsbebuder indenfor sangerne. Hvor gransangeren ofte ankommer under vinterlige forhold i marts, er løvsangerens ankomst forbundet med perioden, hvor piletræerne sætter gæslinger og anemonerne blomstrer midt i april. Det hænger sammen med, at løvsanger er afrikatrækker, mens gransangeren overvintrer i Syd- og Vesteuropa, og til tider også herhjemme.

Løvsanger. Bemærk hvidlig bug og lyse ben. Gul øjenstribе er ret tydelig. Bastemose den 19. maj 2011. Foto: Steen E. Jensen.

Den første løvsanger opdages så godt som altid på sangen. En smuk strofe af nedadgående fløjtetoner, ulig alle vore andre sangeres.

Syngende løvsanger. Kan bedst sidestilles med en bogfinke, der har lært at fløjte.

Alligevel registreres der hvert år for tidlige løvsangere på DOFbasen, og det skyldes nok især træløber, der synger med et lignende motiv:

Syngende træløber. Ligesom løvsangerens sang en nedadgående strofe af fløjtetoner, men i langt højere toneleje. De indledende toner ligger næsten lige så højt i spektret som fuglekongens (der også kan høres på optagelsen).

Bemærk, at et enkelt sangmotiv i virkeligheden er sammensat af to til tre nedadgående strofer, ulig løvsangerens mere enkle og langsomme, nedadgående melodi.

Det er svært at adskille løvsanger og gransanger, hvis ikke de høres synge. Hvad der måske forvirrer nogen er, at løvsanger på trækket har en forkærlighed for grantræer. Gransangeren er til gengæld ikke specielt forbundet med nåleskov, så forvirringen er total.

Løvsanger er om foråret en lysere fugl med mere hvidlig bug og lidt tydeligere øjenstriben end gransanger. Det bedste visuelle kendetegn er, at løvsanger som regel har orange ben, hvor gransangerens er mørke. Gransanger kan imidlertid have lyse ben, så kendetegnet er ikke skudsikkert.

Gransanger. Bugen er mere gultonet end løvsangers og giver arten et mere "nikotingult" indtryk end den lysere løvsanger. Dette gælder dog kun om foråret. Benene er som regel sorte som på dette individ. Hyllekrog den 22. marts 2010. Foto: Asbjørn Jensen.

Frem til den 10. april er løvsanger fænologiart på DOFbasen, og tidligere fugle bør både ses og høres i felten. I lune forår ankommer de første fugle til Sønderjylland en uge inde i april, og en løvsanger i marts er en teoretisk mulighed i forbindelse med et solidt varmfremstød sidst på måneden. Det er bare ikke set endnu.

Hvad gør jeg med fænologisk afvigende fugle?

DKU er meget opmærksomme på tidlige rapporter af langdistancetrækkere som de arter, der er beskrevet i denne artikel. Dette skyldes, at sådanne rapporter rykker ved vores forståelse for arternes trækmønster.

Derfor er det vigtigt, at alle fænologisk afvigende iagttagelser er velbeskrevne – gerne med foto og/eller lydoptagelse. Det er også en god ide at søge på DOFbasen, hvor mange andre observationer, der er gjort af arten det pågældende år.

Hvis din iagttagelse er blandt de første, forlanges god dokumentation. Ofte følges en indtastning af for eksempel en aprilhavesanger med en bemærkning som ”Jeg kender udemærket sangen, har ofte arten i min have”. Dette er ikke dokumentation for fundet og DKU vil næppe anerkende observationen.

Rigtig god fornøjelse med at opleve forårets indfinden i takt med sangerens ankomster...de første er lige på trapperne.

De bedste hilsner

DOFbasens kvalitetsudvalg

 Dato:
17. 04. 2013

 Skrevet af:
Morten Kofoed-Hansen

 Fotos af:
Ulrik Bruun
Morten Scheller Jensen
John Larsen
Steen E. Jensen
Asbjørn Jensen

 Emner:
FELTBESTEMMELSE

 Tags:
GRANSANGER, GULBUG, HAVESANGER, KÆRSANGER, LØVSANGER, MUNK, RØRSANGER, SIVSANGER

Kilder

Læs mere om gransanger

Læs mere om gulbug

Læs mere om havesanger

Læs mere om løvsanger

Læs mere om munk

Læs mere om rørsanger

Læs mere om sivsanger